

DOI: 10.18427/iri-2018-0103

Társadalomtudományi doktori iskolák összetételének, publikációs teljesítményének empirikus elemzése és vizsgálata a nemzetközi láthatóság szempontjából

Sasvári Péter

Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest

A magyar doktori iskolák törzstagjainak előregedése, nemzetközi beágyazottságuknak hiánya és belterjessége, a mennyiségi szemlélet – sok végzett hallgató alacsony publikációs követelménnyel – előtérbe kerülésével párosult, amelynek legfontosabb célja az oktatói utánpótlás biztosítása lett, a kutatás másodlagos szemponttá vált. Magyarországon sok doktori iskola van, különösen, ha az MTA köztestületi tagjainak számához viszonyítjuk azokat. Ez az arány még jelentősebbé válik, ha a társadalomtudományi doktori iskolák számát tekintjük, ez azt jelenti, hogy az országban számos különböző ponton kínálnak PhD-képzéseket. Működésükről elmondható, hogy az akkreditációs feltételek tekintetében sok esetben minimális törzstagi feltételekkel dolgoznak. Továbbá a doktori iskolák oktatóinak életkoráról megállapítható, hogy 70 év közeli, ami számos esetben az iskolák működését veszélyezteti most és a következő években. A doktori iskolák belterjesek és nemzetközi beágyazottságuk hiányos, mivel

- ❖ az iskolák törzstagjainak szigorú szabályozása miatt – a doktori iskola anyaintézményében foglalkoztatott egyetemi tanári kinevezéssel, teljes munkaidejű állással, korábban végzett magyar doktorandusz feltétellel, vagy külsősként, MTA doktora címmel kell rendelkeznie – külföldi állampolgár még elméleti szinten is képtelen ezt teljesíteni.
- ❖ a társadalomtudomány területén a végzett doktori hallgatók nagy arányban az alma mater intézményük doktori iskolájában lesznek témakiírók, majd törzstagok, külföldi oktatási, fokozatszerzési és kutatási tapasztalat nélkül,
- ❖ az oktatók csak egy része ír rendszeresen nemzetközileg indexált közleményt.

A társadalomtudomány területén egyes tudományágaknál sok doktori iskola található, máshol csak egy esetleg két iskola működik. Az egyes tudományágak egymáshoz viszonyított eredményei, azon belül a doktori iskolák folyóiratpublikációs teljesítménye igen heterogén. Vannak olyan

tudományágak, ahol a hazai publikációk dominánsak (had-, állam- és jog-, és részben a közigazgatás-tudomány), és vannak olyan tudományterületek, elsősorban egyes doktori iskolák, amelyek nemzetközi szinten is látható teljesítménnyel bírnak. A probléma alapvetően az, hogy hogyan növelhető, illetve javítható a doktori iskolákhoz köthető tudományos teljesítmény transzparenciája. Ezzel kapcsolatban egyre inkább megkerülhetetlen az, hogy hogyan használhatók ki a repozitóriumok, adatbázisok és más korszerű IKT-eszközök által biztosított – és a nemzetközi tudományt már drámaian átalakító – digitális transzformációs hatások.

„A tudomány úgy működik, hogy érdeklődésünknek, feladatunknak, célunknak megfelelően elő(fel)készülünk a kutatásra, ennek során olvassuk mások eredményeit, azokat – elemzően és kritikusan – felhasználva végezzük kutatásainkat, majd eredményeinket mi is tudományos közleményekben (folyóiratcikkek, szakkönyvek, monográfiák, konferenciakiadványok, olykor szabadalmak stb. formájában) publikáljuk, amit azután más kutatók olvasnak, s ha arra érdemesnek tartják, eredményeinket felhasználják, és ezt munkánk idézésével kifejezésre (elismerésre) juttatják” (Bazsa, 2013:733). Minden józan értékelő és felhasználó azt mondja, hogy a publikációk és a hivatkozások száma fontos, objektív, de nem kizárólagos, és nem helyettesítheti a szubjektív elemző szakmai értékelést. Érdemi összehasonlításra, elemzésre és *„következtetésekre elsősorban a tudományágon belül van lehetőség és szükség”* (Bazsa, 2013:734).

Ha növelni szeretnénk a doktori iskolákba jelentkezők számát, akár külföldiekkel is, akkor nem kerülhetjük meg annak nemzetköziesítését és az ehhez kapcsolódó nemzetközi láthatóság kérdését sem.

A háttérelmzések alapjául választott nemzetközi és hazai bibliográfiai adatbázisok – esetünkben a SCOPUS és az MTMT presztízs adatai-, és az ezek adataira támaszkodó doktori iskola rangsorok összeállítási módszertanuk természetéből adódóan nem arra hivatottak, hogy az egyes tudományterületek művelői munkájának szakmai értékét és minőségét mélyrehatóan értékeljék, hanem arra, hogy munkájuk eredményének minősített közleményekben közölt publikációk formájában mért láthatóságát regisztrálják. A láthatóság csupán egyetlen, de nem elhanyagolható dimenzió a tudományos öszteljesítmény értékelésén belül, a tudományos aktivitás intenzitásának szintjét jellemzi a minősített folyóiratok, szakkönyvsorozatok és konferenciaközlemények halmazán keresztül. Mivel nem hozható fel semmilyen racionális érv a nemzetközileg elfogadott és mértékadónak tekintett rangsorok igazodási pontként történő felhasználása ellen, és mivel nem léteznek hasonló hatókörű, alternatív adatbázisok a láthatóság mérésére, szükséges a nemzetközi akadémiai normarendszerhez való igazodás és az abban elfoglalt relatív helyzetünk javítása. Az előzetes szakirodalom feldolgozása alapján az alábbi feltételezéseket fogalmaztam meg:

1. A felsőoktatás eltömegesedése, a doktori iskolák törzstagjainak elöregedése, nemzetközi beágyazottságuk hiánya és belterjessége magával hozta az oktatói utánpótlás biztosításának célját, a kutatás pedig másodlagos szemponttá vált Lengyel Imre szerint (Michalkó & Zsóka, 2016).
2. A társadalomtudomány területén, a különböző tudományágakban működő doktori iskolák hazai és nemzetközi folyóiratpublikációs és hivatkozási mutatói alapján jelentős eltérések vannak az egyes műhelyek teljesítményei között (Michalkó & Zsóka, 2016; Berács & Zsótér, 2013).
3. A társadalomtudományi doktori iskolákban doktorált hallgatók nemzetközileg látható publikációs teljesítményét alapvetően az őket oktatók szemléletmódja határozza meg (Szabó et al., 2002).

Kutatási eredmények

A DI-k közel háromnegyedét 2000 és 2004 között, nyolcadát 2005 és 2009 között, 7%-át 2010 és 2014 között, 5%-át 2000 előtt és 2%-át 2015 után létesítették.

Magyarországon a 173 darab DI-ból 159 „megfelel”, 4 „nem felel meg”, 5 „akkreditáció folyamatban van”, 4 „akkreditáció lejárt” és 1 esetben „átszervezés alatt” minősítéssel rendelkezik. A „megfelel” DI-k 62%-nak 2019-ig, 19%-nak 2018-ig, 9%-nak 2020-ig, 5%-nak 2017 év végéig és 4%-nak 2021 utánig van érvényes akkreditációja. Mivel a doktori iskolák egy része több tudományterületen és ágban működik, ezért 173 DI 189 tudományterületen és 219 tudományágban hirdeti meg a képzéseit, ami 30 magyarországi egyetemen működik.

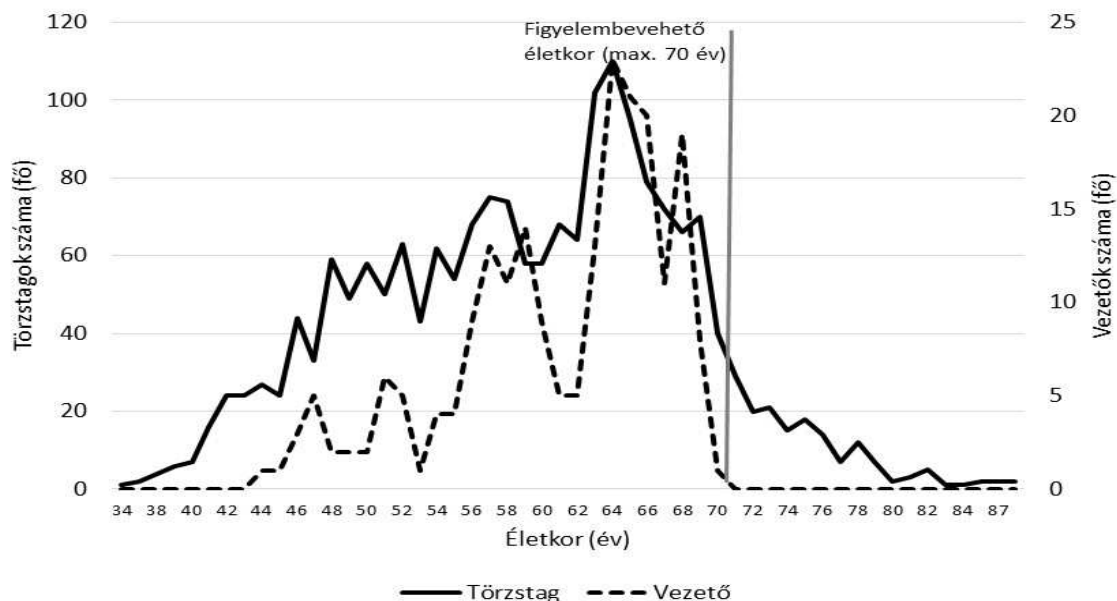
A legtöbb DI-val a DEⁱ büszkélkedhet (24 darab). A doktori iskolák törzstagjainak száma 1832 fő volt a MAB Titkársági Információs Rendszer szerint 2017-ben. A törzstagok közel 80%-a 10 felsőfokú intézményből került ki (A DE-n 250 fő, az ELTE-n 240, a SZTE-n 226, a PTE-n 195, a BME-n 139, a SE-n 104, a SZIE-n 95, a PE-n 73, a PPKE-n 64 és az ME-n 64 fő dolgozik az adott intézményben). Az ANNYE és a KEEⁱⁱ kivételével a külföldi oktatók szerepe viszonylag csekély a doktori képzésben, számos helyen egyáltalán nincs külföldi oktató, témakiíró és törzstag (Györffy, 2013).

Az egyetemek között nincs olyan intézmény, amely mind a 8 tudományterületen működtetne legalább egy DI-t. A legtöbb féle tudományterülettel, szám szerint 6-tal, a DE-n és a PTE-n találkozhatunk.

A DI-k törzstagjainak átlagos száma 11 fő. Minimális törzstagi létszámmal – 7 fővel – a DI-k 22%-a (36 darab), 8 fővel 13%-a, 9 fővel 12%-a, 10 fővel 5%-a, 11 fővel 13%-a és ennél többel 35%-a működik.

A DI-k vezetőinek 4%-a (8 fő) 2018-ban, 9%-a (19 fő) 2019-ben, továbbá a törzstagok 4%-a (70 fő) 2018-ban, 3%-a (66 fő) 2019-ben tölti be a 70. életévét.

1. ábra. A DI-k vezetőinek és törzstagjainak életkor szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés a Országos Doktori Tanács és a MAB Titkársági Információs Rendszer adatbázisai alapján

A DI-k 21%-a társadalom-, ötöde a bölcsészet-, 18%-a természet-, 15%-a orvos-, 14%-a műszaki-, 6%-a agrár-, 4%-a hittudományok és 4%-a művészetek területén működik. A legtöbb oktató, törzstag és törzstag emeritus a természettudományok, a legtöbb témakiíró az orvostudományok területén figyelhető meg.

1. táblázat. Magyarországi DI-k törzstagjainak, témakiíróinak és oktatóinak száma tudományterületenként 2017-ben

Tudományterület	DI száma (darab)	Oktató* (fő)	Témakiíró**** (fő)	Témavezető**** (fő)	Törzstag (fő)	ebből megfelelő volt** (fő)	Törzstag emeritus (fő)
Agrártudományok	12	1 050	355	373	138	132	29
Bölcsész-tudományok	37	3 045	1 335	1 132	372	322	82
Hittudományok	5	118	77	58	40	37	3
Műszaki Tudományok	26	2 276	1 021	817	299	277	77
Művészetek	7	431	151	174	73	65	13
Orvostudományok	29	2 765	1 425	912	374	341	53
Társadalom-tudományok	39	2 575	1 293	1 051	405	366	58
Természettudományok	34	3 969	1 307	1 126	417	395	136
Összesen	189	16 229	6 964	5 643	2 118	1 935***	451

* beleértve a törzstagokat, témakiírókat és témavezetőket, egy személy több helyen is lehet oktató

** az érvényben lévő MAB értékeléskor megfelelő volt

*** A MAB Titkársági Információs Rendszer szerint 1 859 fő

**** Egy témakiíró, témavezető több DI-ben is lehet!

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

Mégis az összes eddig felvett-, jelenleg aktív- és abszolutóriumot szerzett hallgató a bölcsészet-, sikeresen fokozatot szerzett doktorandusz pedig a természettudományok területén tanul, illetve tanult.

2. táblázat. Magyarországi DI-k aktív-, összes hallgatóinak száma tudományterületenként 2017-ben

<i>Tudomány- terület</i>	<i>Jelenleg aktív hallgató (fő)</i>	<i>Az összes eddig felvett hallgató (fő)</i>	<i>ebből abszolutóriumot szerzett (fő)</i>	<i>ebből sikeresen fokozatot szerzett (fő)</i>
Agrártudományok	372	2 046	1 237	731
Bölcsészettudományok	2 020	11 348	5 974	2 715
Hittudományok	107	648	332	121
Műszaki Tudományok	1 164	6 089	3 088	1 651
Művészetek	314	1 621	945	454
Orvostudományok	1 367	6 289	3 372	1 900
Társadalomtudományok	1 860	10 162	4 835	2 253
Természettudományok	1 445	9 195	5 069	3 070
<i>Összesen</i>	<i>8 649</i>	<i>47 398</i>	<i>24 852</i>	<i>12 895</i>

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

A különböző társadalomtudományi tudományágakat 18 egyetemenⁱⁱⁱ, 39 DI-ban^{iv} lehet tanulni. 39 DI-ból 3 több társadalomtudományi tudományágban is kiállít oklevelet:

- Interdiszciplináris, ANNYE: a közgazdaságtudományok, az állam- és jogtudományok és a politikatudományok;
- Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris, BCE: a közgazdaságtudományok és a politikatudományok;
- Regionális- és Gazdaságtudományi, SZE: a gazdálkodás- és szervezéstudományok és a regionális tudományok területén.

A legtöbb DI a gazdálkodás- és szervezéstudományok (11 darab), és állam- és jogtudományok (9 darab) tudományágban működik. Ezzel szemben a had-, a közigazgatás-, média- és kommunikációs-, és rendészettudományok csak egy, a regionális tudományok területén kettő DI működik. A társadalomtudományi doktori iskolákban oktatók (törzstagok, témakiírók és témavezetők) száma meghaladja a 2000 főt. Akadémiai köztestületi tagsággal a teljes létszám 72%-a (1454 fő) rendelkezik. A köztestületi tagsággal rendelkezők kétharmada (66%, 956 fő) a Gazdálkodás- és Jogtudományok, 13%-a (184 fő) Filozófiai és Történettudományok, 8%-a (115 fő) Agrártudományok területén és 14%-a (119 fő) egyéb osztályokban található meg.

3. táblázat. Magyarországi DI-k törzstagjainak, témakiíróinak és oktatóinak száma a társadalomtudomány területén, tudományáganként 2017-ben

<i>Tudományág</i>	<i>DI száma (darab)</i>	<i>Oktató * (fő)</i>	<i>Témakiíró *** (fő)</i>	<i>Téma-vezető *** (fő)</i>	<i>Törzstag (fő)</i>	<i>ebből megfelelő volt** (fő)</i>	<i>Törzstag emeritus (fő)</i>
Állam- és jogtudományok	9	509	348	275	107	99	11
Gazdálkodás- és szervezéstudományok	11	807	343	335	118	99	13
Hadtudományok	1	122	57	47	13	11	0
Közgazdaságtudományok	6	285	154	105	55	51	7
Közigazgatás-tudományok	1	110	47	47	15	12	2
Média- és kommunikációs tudományok	1	53	30	17	7	7	1
Politikatudományok	6	285	176	118	60	56	13
Regionális tudományok	2	144	81	63	24	19	5
Rendészettudományok	1	73	48	24	9	6	1
Szociológiai tudományok	5	417	139	116	50	49	9
Összesen	43	2 805	1 423	1 147	458	409	62

* beleértve a törzstagokat, témakiírókat és témavezetőket, egy személy több helyen is lehet oktató

** az érvényben lévő MAB értékeléskor megfelelő volt

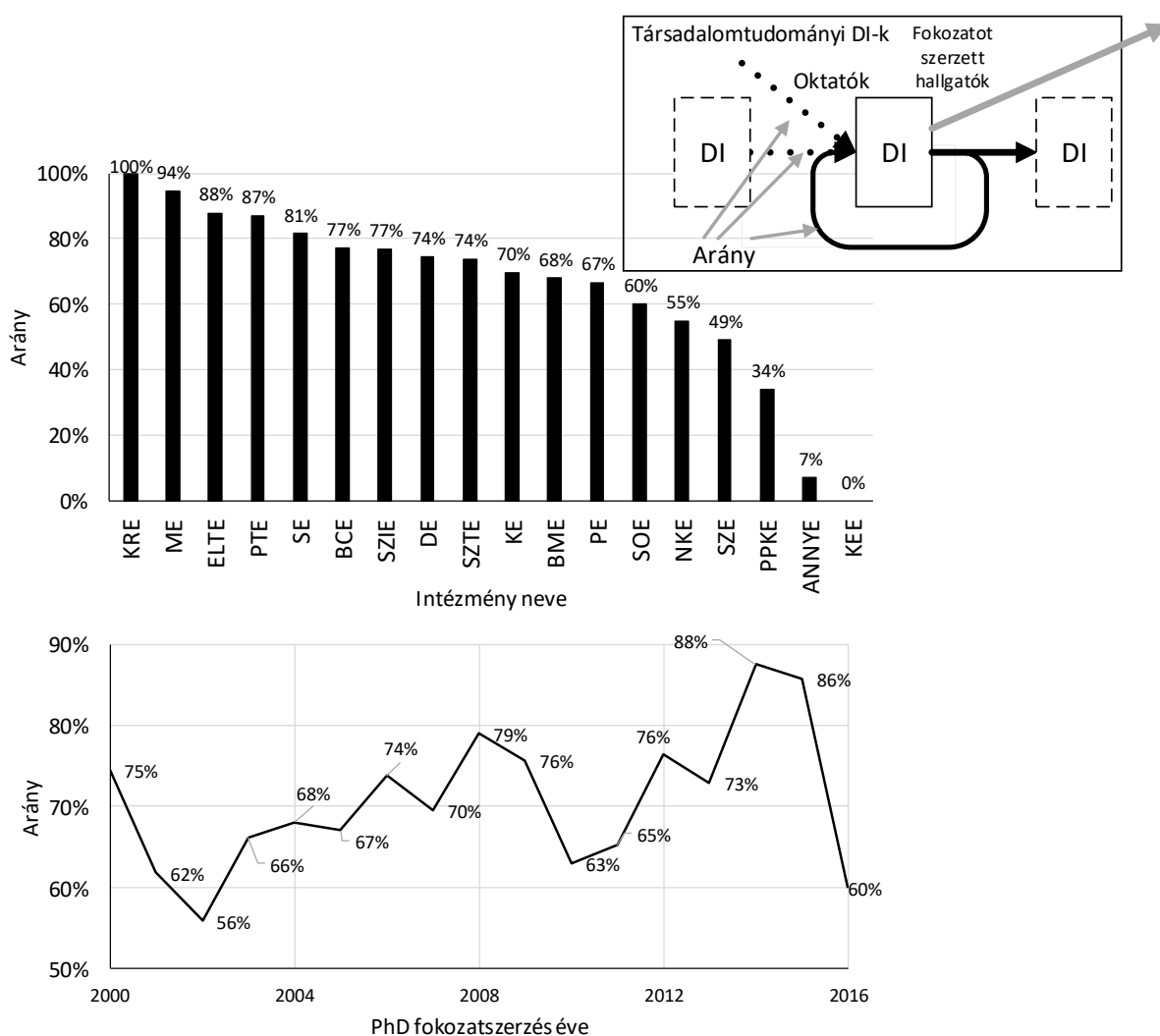
*** Egy témakiíró, témavezető több DI-ben is lehet!

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

A DI oktatói közül 1870 főnél lehetett meghatározni, hogy melyik felsőoktatási intézményben tanít. Ez alapján az oktatók 13%-a BCE-n, 11%-a NKE-n, 11%-a DE-n, 10%-a PTE-n, 9%-a ELTE-n, 6%-a SZTE-n és 39%-a egyéb felsőfokú intézményt jelölt meg munkahelyként.

Az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján 1928 főnél volt megállapítható az iskolai végzettség. A vizsgált oktatók több mint fele (52%, 994 fő) PhD, több mint harmada (35%, 641 fő) kandidátus (CSc) vagy habilitált, 13%-a nagy doktor (243 fő) és 1%-a akadémikus legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezett. A DI-k oktatói a PhD fokozatot 92%-ban magyar, 2%-ban német, 1%-ban amerikai, angol, osztrák, holland és 2%-ban egyéb egyetemen szerezték meg. Habilitációkat 95%-ban magyar, 3%-ban német és 2%-ban osztrák egyetemek adtak ki.

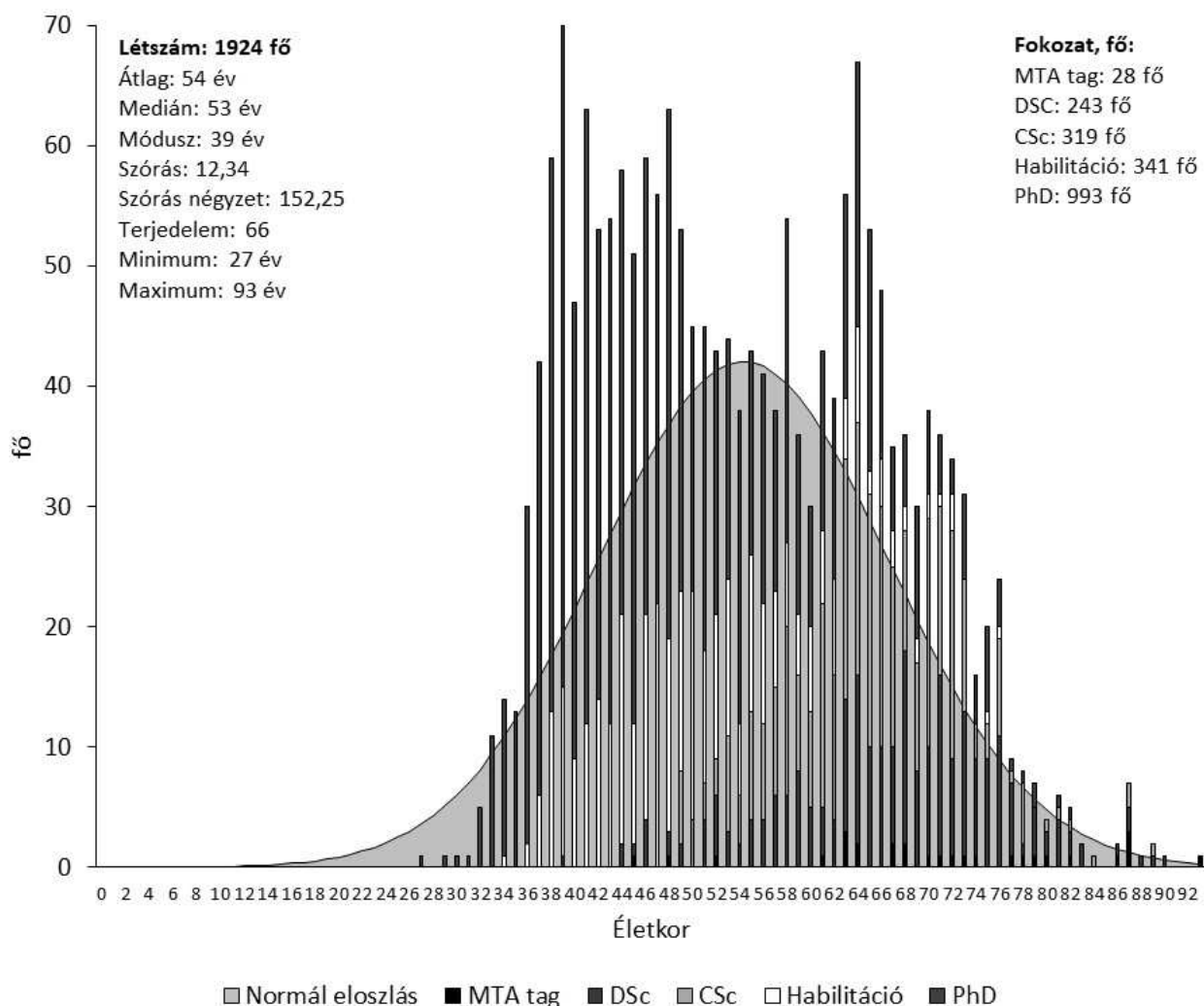
2. ábra. A társadalomtudományok területén a DI-k anyaintézményében oktatók aránya, akik korábban ugyanabban a felsőfokú intézményben szereztek PhD fokozatot 2000 és 2016 között

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

A DI-k oktatói közül PhD fokozatot 2000 és 2016 között 1023-an szereztek. Az 1023 főből 715-en (70%) a korábbi doktori iskolájuk anyaintézményében lettek oktatók. Ez az arány intézményenként nagyban eltér: Például KRE-n a 6 fő mindegyike, ME-n 54 főből 51 fő és az ELTE-n 82-ből 72 fő a saját korábbi DI-nak adta az akkreditációs lapjukat (A többieké más DI-hoz került.) Ha a fokozatszerzés éveit vizsgáljuk, megállapítható, hogy a DI-k oktatói elsődlegesen az anyaintézményből kerülnek ki. Ez jelentős belterjességre utal.

3. ábra. A társadalomtudományok területén működő doktori iskolák oktatóinak korösszetétele 2017-ben

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

A társadalomtudományi DI-k oktatóinak életkorvizsgálatáról elmondható, hogy bimodális (két módusszal rendelkező) eloszlás jellemzi, azaz a populációt valójában két elkülönülő sokaság alkotja. Az ábrán is jól látszik a tudományos életkorbeli eloszlás „kétpúpú” problémája, azaz a jelenleg 50 és 60 év közötti generáció viszonylag alacsony száma. Az 50 év alatti oktatók utánpótlása viszont ígéretes.

A társadalomtudományi DI-ba eddig felvett összes hallgató 30%-a gazdálkodás- és szervezéstudományok, negyede állam- és jogtudományok, 12%-a szociológiai-, tizede politológiai-, 9%-a közgazdaság-, 8%-a had- és 5%-a egyéb tudományterületen tanul, illetve tanult. Ebből abszolutoriumot az összes hallgató 70%-a had-, több, mint a fele a szociológiai és politika-, közel a fele a közgazdaság-, a gazdálkodás- és szervezés-, és állam és jogtudományok területén szerzett. Az összes hallgató 39%-a had-, negyede gazdálkodás- és szervezés-, és regionális-, ötöde politika-, szociológiai- és közgazdaság-, hatoda állam- és jogtudományok területén sikeres fokozatot szerzett.

4. táblázat. Magyarországi társadalomtudományi DI-k aktív-, összes hallgatóinak száma társadalomtudomány területén, tudományáganként 2017-ben

<i>Tudományterület</i>	<i>Jelenleg aktív hallgató (fő)</i>	<i>Az összes eddig felvett hallgató (fő)</i>	<i>ebből abszolutóriumot szerzett (fő)</i>	<i>ebből sikeresen fokozatot szerzett (fő)</i>
Állam- és jogtudományok	557	2 748	1 198	443
Gazdálkodás- és szervezéstudományok	569	3 341	1 516	880
Hadtudományok	83	827	579	326
Közgazdaságtudományok	185	1 004	479	195
Közigazgatás-tudományok	72	132	12	2
Média- és kommunikációs tudományok	17	75	25	0
Politikatudományok	212	1 117	575	230
Regionális tudományok	116	346	141	79
Rendészettudományok	41	24	0	0
Szociológiai tudományok	188	1 341	709	269
<i>Összesen</i>	<i>2 040</i>	<i>10 955</i>	<i>5 234</i>	<i>2 424</i>

Forrás: Saját szerkesztés az Országos Doktori Tanács adatbázisa alapján

Fokozatot a társadalomtudományok területén átlagosan 6,5 év alatt szereztek a hallgatók. Ettől hosszabb időt a politika- (7,55 év/fő), a közgazdaság- (7,32 év/fő), szociológiai- (7,12 év/fő) és állam- és jogtudományok (6,60 év/fő) területén találhatunk. A legrövidebb átlagos időt a média- és kommunikációs (3,33 év/fő) és a regionális tudományoknál (3,40 év/fő) mérhetünk.

A társadalomtudományi DI-ban sikeresen fokozatot szerzett PhD fokozatosok 30%-a már oktatóként, témakiíróként vagy törzstagként jelen van valamelyik társadalomtudományi DI-ban. Ez az állam- és jogtudományok esetén eléri a 41%-ot, közigazgatás-tudományok esetén a 33%-ot.

A társadalomtudományi DI-k oktatóinak az összes tudományos közleményszáma meghaladja a 152 ezer darabot. Ennek 42%-a tudományos folyóiratcikk, 13%-a könyv, 29%-a könyvrészlet és 16%-a konferenciaközlemény. Ezekre összesen 451 ezer független hivatkozás érkezett. A tudományos közlemények harmada idegennyelvű, ezen belül a folyóicikkeknél 31%, könyveknél 27%, könyvrészleteknél 31% és konferenciaközleményeknél 49% ez az arány.

Az MTA IX. Osztálya által elfogadott folyóiratokban -A, B, C és D kategória – a tudományos folyóiratcikkek 52%-a (A 20%, B 16%, C 12% és D 6%) jelent meg. Ezek több, mint 94%-a magyar nyelvű.

A SCOPUS/Scimago által indexált folyóiratokban -Q1, Q2, Q3 és Q4 kategória- az összes folyóiratcikk 16%-a jelent meg. A nemzetközileg igen magasan jegyzett D1-es publikációk aránya 3% (1727 darab), Q1-es - amely magába foglalja a D1-es kategóriát- aránya pedig 6% volt a cikkek körében 1999 és 2017 között az 1946 oktató esetén.

Nemzetközileg indexált, SCOPUS által jegyzett publikációval -amely magába foglal folyóiratcikket, könyvet, könyvrészletet és konferenciaközleményt- 56%-a, SCOPUS/Scimago által indexált folyóiratba pedig az összes oktató 54%-a publikált legalább egyszer. E SCOPUS/Scimago által indexált folyóiratcikkek 95%-a idegennyelven jelent meg. A SCOPUS/Scimago által indexált folyóiratcikkkel rendelkező DI oktatók negyede (273 fő) egyet, 18%-a (185 fő) kettőt, 9%-a (95 fő) hármat, 8%-a négyet és 39%-a (411 fő) ötnél többet jelentetett meg ilyen folyóiratban.

Ha DI-ként és tudományterületenként vizsgáljuk a folyóiratpublikációs teljesítményeket, megállapítható, hogy az állam- és jogtudomány tudományágban működő DI-k oktatóinak mindegyike elsősorban MTA IX. Osztálya által jegyzett hazai folyóiratokban publikál, és alig találunk olyat, aki SCOPUS/Scimago által indexált folyóiratokba írna. Hasonló megállapítás mondható el a hadtudomány területén működő doktori iskola oktatóiról is.

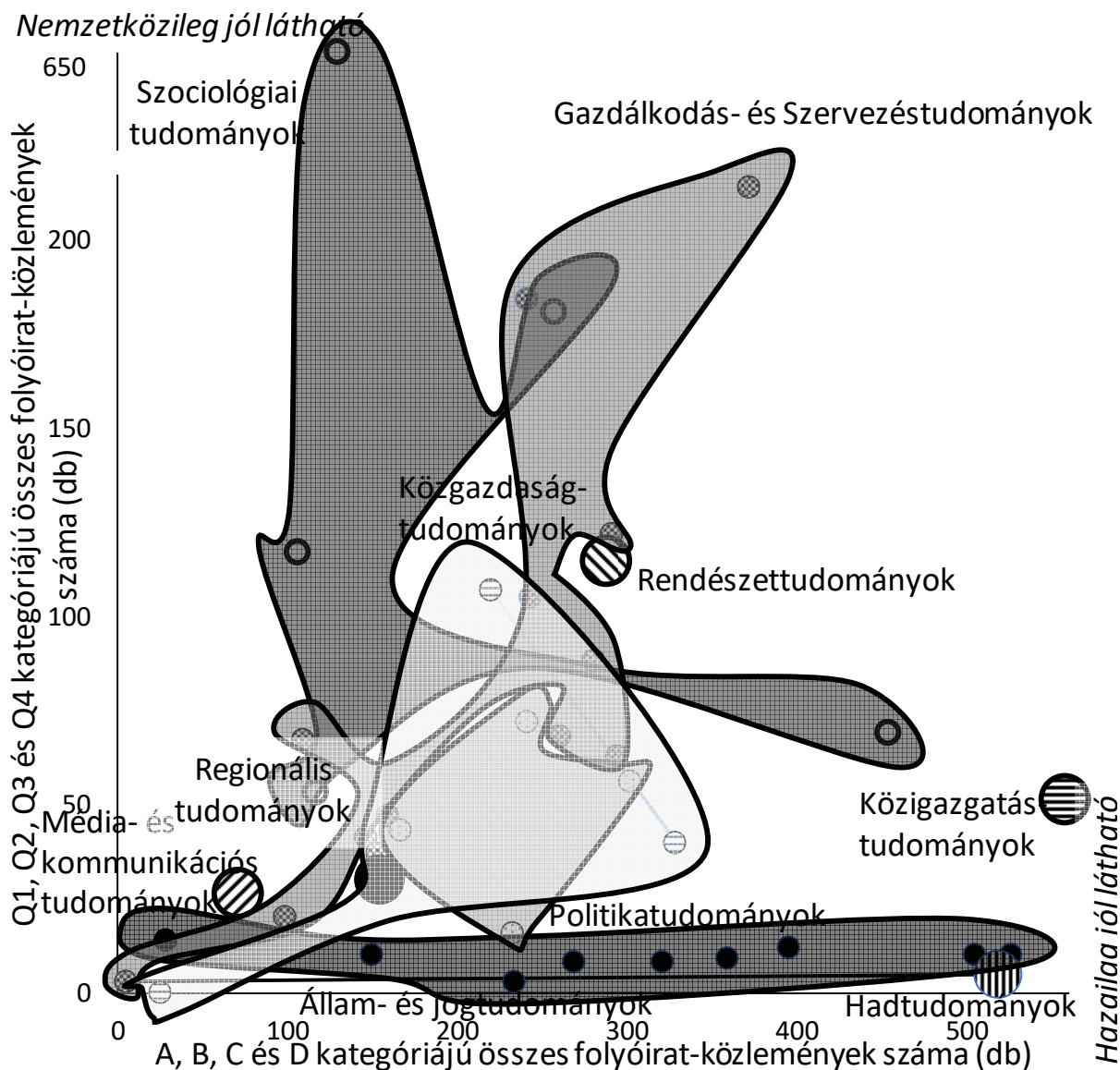
Nagyon magas MTA-listás publikációval rendelkező oktatókat találunk még a közigazgatás-tudományok területén is. Itt az oktatók kisebb csoportja a SCOPUS/Scimago listája alapján is jól szerepel.

A *politikatudomány* területén működő DI-k folyóiratpublikációs teljesítménye, mind számosság, mind összetétel alapján nagyon hasonló. Az állam- és jogtudományhoz képest fele annyi MTA-listás publikációval, de háromszor több nemzetközileg látható megjelenéssel bírnak. A *rendészettudomány* is hasonló lehetne, de itt egy oktató tudományos teljesítménye 95%-ban határozza meg a nemzetközi láthatóságot.

A *közgazdaságtudományok* területén működő doktori iskolákra jellemző, hogy több nemzetközi és hasonló számú hazai publikációval bírnak, mint a politikatudományi DI-k. Itt csak két DI publikációs teljesítménye tér el, az egyiknél a hazai és nemzetközi publikációk száma alacsonyabb (Közgazdaságtani, SZTE), illetve a nemzetközi jóval magasabb (Közgazdaságtudományi, KEE) az összes többihez viszonyítva.

A *média- és kommunikációs tudományok* tudományágban működő DI viszonylag kevés MTA- és SCOPUS/Scimago listás publikációval bír. A *regionális tudományok* területén működő DI-k több A, B, C és D listás folyóiratpublikációval bírnak, mint a média- és kommunikációs tudományok területén működő DI oktatói.

4. ábra. A társadalomtudományok területén működő DI-k oktatóinak nemzetközileg és hazai viszonylatban látható folyóiratpublikációs teljesítménye 2017-ig

Forrás: Saját szerkesztés a SCOPUS, az MTMT és az Országos Doktori Tanács adatbázisai alapján

A *gazdálkodás- és szervezéstudományok* DI-k oktatóinak folyóiratpublikációinak száma heterogén. Van olyan DI, ami *alacsony* számú MTA – és SCOPUS/Scimago listás folyóiratpublikációval rendelkezik (Széchenyi István Gazd.- és Szerv., SOE; Vállalkozáselmélet és gyakorlat, ME), *magas* hazai és *alacsony* nemzetközi számú folyóiratcikk jellemzi (Gazdálkodástani, PTE; Regionális- és Gazdaságtudományi, SZE), illetve vannak olyanok, amik *magas* számú SCOPUS/Scimago publikációval jeleskednek (Gazdálkodástani, BCE; Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok, DE; Gazdálkodás- és Szervezéstudományok, KE).

A *szociológiai tudományok* területén van egy DI (Mentális egészségtudományok, SE), ahol a SCOPUS/Scimago publikációk száma ötszöröse a MTA-listás publikációknak. A többi DI-nál is igen magas mind

a kétfajta – hazai és nemzetközi – publikációs érték a többi tudományterülethez képest.

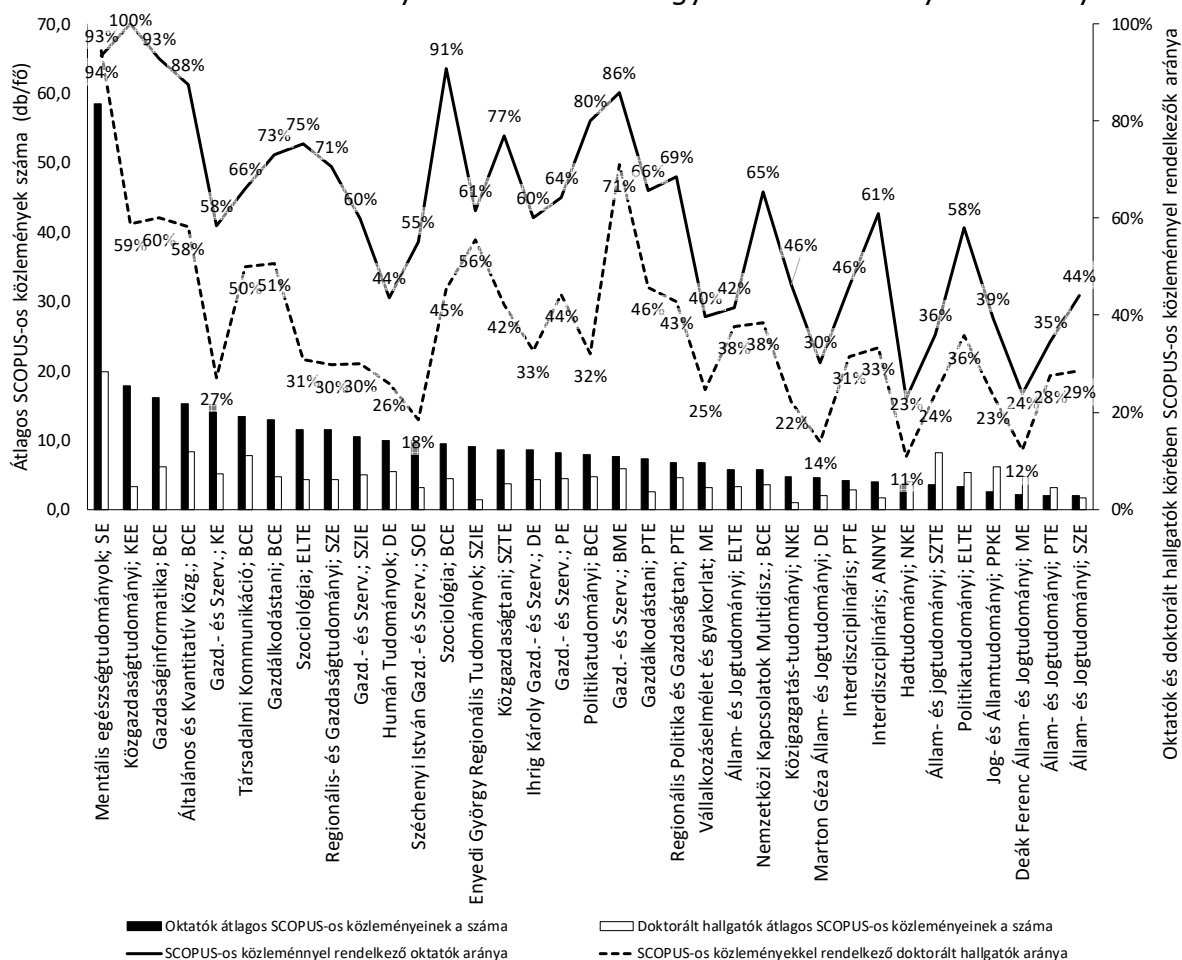
Az eredmények részben magyarázhatók azzal, hogy a szociológiánál majdnem teljesen, a politika-, a regionális tudománynál több, mint háromnegyed, a közgazdaság-, a gazdálkodás- és szervezéstudományok területén közel kétharmad, a had-, és az állam- és jogtudományok esetén kevesebb, mint egyharmad arányban a nemzetközi MTA-lista a SCOPUS által indexált folyóiratokat tartalmaz (Sasvári & Nemeslaki, 2017).

További érdekesség még, hogy a MAB akkreditációs elvárásai, szakmai bírálati szempontjai között szerepel, hogy *„a média- és kommunikációs-, politika-, szociológiai tudományok területén jelenleg nem releváns a publikációk által kiváltott hatás (impakt) mérése az ezekre kapott független hivatkozásokkal”*. (ABSZ, 2016) Miközben a DI-k vezetői csak olyanok lehetnek, akik MTA doktori címmel rendelkeznek, amit az MTA IX. Osztályának ügyrendje szabályoz, ahol külön ki van emelve, hogy *„külön kell értékelni a jelölt, mint tudományos személyiség nemzetközi ismertségét, illetve elismertségét – többek közt – a külföldi hivatkozások és idézettségek alapján.”* (MTA Ügyrendje)

Ha a DI-k törzstagjait vizsgáljuk – mivel mindenki csak egy iskolában lehet törzstag – megállapítható, hogy a törzstagok 70%-a nemzetközi szinten is látható folyóiratcikk, könyv, könyvrészlet és konferenciaközleménnyel bír. Ez számszerűen 3,5 ezer közleményt és 47 ezer hivatkozást jelent a SCOPUS adatai alapján. Ez átlagosan minden törzstagra 13 darab/fő közleményt és 169 darab/fő hivatkozást jelent.

Tudományáganként vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb nemzetközi közleménnyel a rendészet- (38 darab/fő), szociológiai- (31 darab/fő), és gazdálkodás- és szervezéstudományok (15 darab/fő) törzstagjai bírnak. A legalacsonyabb értékkel az állam- és jog- (2 darab/fő) és hadtudományok (1,75 darab/fő) területén találkozhatunk. A legtöbb hivatkozással a rendészet- (1285 darab/fő), a szociológiai- (609 darab/fő) és közgazdaságtudományok (140 darab/fő) területe jellemezhető.

6. ábra. Társadalomtudományi DI-k oktatóinak és doktorált hallgatóinak átlagos SCOPUS-os közleményeinek száma és egymáshoz viszonyított aránya

Forrás: Saját szerkesztés a SCOPUS és az Országos Doktori Tanács adatbázisai alapján

A DI-k oktatói 58%-nak, a doktorált hallgatók harmadának van legalább egy SCOPUS által indexált közleménye. A legmagasabb aránnyal, a „Mentális egészségtudományok, SE” DI-ban végzett hallgatók 94%-a, „Gazdaságinformatika, BCE” 60%-a és „Közgazdaságtudományi, KEE” 59%-a rendelkezik legalább egy SCOPUS-os közleménnyel. Számosság tekintetében a legjobban itt is a „Mentális egészségtudományok, SE” (20 darab/fő) szerepel, valamint jól teljesítenek az „Általános és Kvantitatív Közgazdaságtan; BCE” iskola hallgatói is.

Összefoglalás

Megállapíthatjuk tehát, hogy Magyarországon sok doktori iskola van, különösen, ha az MTA köztestületi tagjainak számához viszonyítjuk azokat, (Összes köztestületi tagok száma: 15,6 ezer fő.). Ez az arány még jelentősebbé válik, ha a társadalomtudományi doktori iskolák számát tekintjük, ez azt jelenti, hogy az országban számos különböző ponton kínálnak PhD-képzéseket. Működésükről elmondható, hogy az akkreditációs feltételek tekintetében sok esetben minimális törzstagi

feltételekkel dolgoznak. Továbbá a DI oktatóinak életkoráról megállapítható, hogy 70 év közeli, ami számos esetben a DI működését veszélyezteti most és a következő években. A DI-k *belterjesek és nemzetközi beágyazottságuk hiányos*, mivel

- a DI törzstagjainak szigorú szabályozása miatt – a DI anyaintézményében foglalkoztatott egyetemi tanári kinevezéssel, teljes munkaidejű állással, korábban végzett magyar doktorandusz feltétellel, vagy külsősként, MTA doktora címmel kell rendelkeznie – külföldi állampolgár még elméleti szinten is képtelen ezt teljesíteni.
- a társadalomtudomány területén a végzett doktori hallgatók nagy arányban az alma mater intézményük DI-ban lesznek témakiírók, majd törzstagok, külföldi oktatási, fokozatszerzési és kutatási tapasztalat nélkül,
- az oktatók csak egy része ír rendszeresen nemzetközileg indexált közleményt.

A társadalomtudomány területén egyes tudományágaknál sok DI található, máshol csak egy esetleg két iskola működik. Az egyes tudományágak egymáshoz viszonyított eredményei, azon belül a DI-k folyóiratpublikációs teljesítménye igen heterogén. Vannak olyan tudományágak, ahol a hazai publikációk dominánsak (had-, állam- és jog-, és részben a közigazgatás-tudomány) és vannak olyan tudományterületek, elsősorban egyes DI-k, amelyek nemzetközi szinten is látható teljesítménnyel bírnak.

A probléma alapvetően az, hogy hogyan növelhető, illetve javítható a doktori iskolához köthető tudományos teljesítmény transzparenciája (Dunleavy, 2017). Ezzel kapcsolatban egyre inkább megkerülhetetlen az, hogy hogyan használhatók ki a repozitóriumok, adatbázisok és más korszerű IKT-eszközök által biztosított – és a nemzetközi tudományt már drámaian átalakító – digitális transzformációs hatások.

Irodalomjegyzék

- 387/2012. (XII. 19.) Korm. rendelet a doktori iskolákról, a doktori eljárások rendjéről és a habilitációról.
- Bazsa Gy. (2013). Minden tudományág maga formálja játékterét! *Közgazdasági Szemle*, 60 (6), 733-736.
- Berács J., & Zsótér B. (2013). Doktori iskolák összehasonlító értékelése törzstagjaik tudományos tevékenysége alapján. *Magyar Tudomány*, 174 (2), 176-189.
- Dunleavy, P. (2017). Poor citation practices are continuing to harm the humanities and social sciences, LSE Impact Blog. Letöltés: <http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2014/12/09/poor-citation-practices-humanities-and-social-sciences/> [2018.05.27].
- Gyórfy D. (2013). Közgazdaság-tudományi doktori iskolák Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 60 (1), 90-97.

MAB 2016/6/V/1. sz. határozata, Útmutató Doktori Iskola létesítési beadványához és működő Doktori Iskola adatainak frissítéséhez. Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság.

A MAB akkreditációs elvárásai, szakmai bírálati szempontjai (ABSZ) doktori iskolák véleményezésében. A MAB 2017. évi 9. ülésének V/1. számú melléklete, 2016.10.15. Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság.

Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok doktori ügyrendje. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia. Letöltés:

http://mta.hu/data/dokumentumok/doktori_tanacs/IX.%20Oszty/Doktori_Ugyrend_IX_Oszty.pdf [2018.05.27].

Michalkó G., & Zsóka Á. (2016). Quo vadis, Gazdálkodástani Doktori Iskola? *Közgazdaság*, 11 (1), 187-202.

Sasvári P., & Nemeslaki A. (2017). Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: Mit mutatnak az adatok? *Magyar Tudomány*, 178 (1), 80-91.

Szabó G., Bánszki T., & Ruzsányi L. (2002). A hazai doktorképzés átalakításának szükségességéről. *Magyar Tudomány*, 47/108 (5), 653-657.

ⁱ Rövidítések: Debreceni Egyetem (DE), Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Szegedi Tudományegyetem (SZTE), Pécsi Tudományegyetem (PTE), Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), Semmelweis Egyetem (SE), Szent István Egyetem (SZIE), Pannon Egyetem (PE), Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), Miskolci Egyetem (ME).

ⁱⁱ Rövidítések: Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem (ANNYE), Közép-európai Egyetem (KEE).

ⁱⁱⁱ Az egyetemek név szerint: Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem (ANNYE), Budapesti Corvinus Egyetem (BCE), Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), Debreceni Egyetem (DE), Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Kaposvári Egyetem (KE), Közép-európai Egyetem (KEE), Károli Gáspár Református Egyetem (KRE), Miskolci Egyetem (ME), Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE), Pannon Egyetem (PE), Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), Pécsi Tudományegyetem (PTE), Semmelweis Egyetem (SE), Soproni Egyetem (SOE), Széchenyi István Egyetem (SZE), Szent István Egyetem (SZIE) és Szegedi Tudományegyetem (SZTE).

^{iv} A DI tételesen: Állam- és Jogtudományi, ELTE; Állam- és jogtudományi, KRE; Állam- és Jogtudományi, PTE; Állam- és Jogtudományi, SZE; Állam- és jogtudományi, SZTE; Általános és Kvantitatív Közgazdaságtan, BCE; Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi, ME; Demográfia és Szociológia, PTE; Enyedi György Regionális Tudományok, SZIE; Gazdálkodás- és Szervezéstudományi, BME; Gazdálkodás- és Szervezéstudományok, KE; Gazdálkodás- és Szervezéstudományok, PE; Gazdálkodás és Szervezéstudományok, SZIE; Gazdálkodástani, BCE; Gazdálkodástani, PTE; Gazdaságinformatika, BCE; Hadtudományi, NKE; Humán Tudományok, DE; Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok, DE; Interdiszciplináris, ANNYE; Interdiszciplináris, PTE; Jog- és Államtudományi, PPKE; Közgazdaságtani, SZTE; Közgazdaságtudományi, KEE; Közigazgatás-tudományi, NKE; Marton Géza Állam- és Jogtudományi, DE; Mentális egészség-tudományok, SE; Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris, BCE; Politikaelméleti, PPKE; Politikatudományi, BCE; Politikatudományi, ELTE; Regionális- és Gazdaságtudományi, SZE; Regionális Politika és Gazdaságtan, PTE; Rendészettudományi, NKE; Széchenyi István Gazd.- és Szerv., SOE; Szociológia, BCE; Szociológia, ELTE; Társadalmi Kommunikáció, BCE és Vállalkozáselmélet és gyakorlat, ME.